

KODEKS CYWILNY

ORZECZNICTWO
PIŚMIENNICTWO

Tom I
Część ogólna

Jacek Gudowski

**GUDI
LEX**

KODEKS CYWILNY

ORZECZNICTWO PIŚMIENNICTWO

Tom I

Część ogólna

Orzecznictwo Sądu Najwyższego z lat 1918–2018
oraz piśmiennictwo z lat 1842–2018,
dotyczące Kodeksu cywilnego
lub zachowujące ścisły związek z jego przepisami

Jacek Gudowski

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

GUDI
LEX

Stan prawny na 16 lipca 2018 r.

Wydawca
Małgorzata Stańczak

Redaktor prowadzący
Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne i łamanie
Violet Design Wioletta Kowalska

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2018

© Copyright by
Jacek Gudowski, 2018

ISBN 978-83-8124-796-2

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Sędziom Sądu Najwyższego w Izbie Cywilnej w latach 1990–2018,
Drogim Przyjaciołom, z wyrazami podzięk
dedykuję

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
Przedmowa	17
Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny	25
KSIĘGA PIERWSZA	
CZĘŚĆ OGÓLNA	27
TYTUŁ I	
Przepisy wstępne	29
Art. 1. [Zakres regulacji]	29
Art. 2. (uchylony)	33
Art. 3. [<i>Lex retro non agit</i>]	34
Art. 4. (uchylony)	42
Art. 5. [Nadużycie prawa podmiotowego]	42
Art. 6. [<i>Onus probandi</i>]	124
Art. 7. [Domniemanie dobrej wiary]	133
TYTUŁ II	
Osoby	143
DZIAŁ I	
Osoby fizyczne	143
Rozdział I	
Zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych	143
Art. 8. [Zdolność prawna]	143
Art. 9. [Domniemanie urodzenia dziecka żywego]	144
Art. 10. [Pełnoletność]	148
Art. 11. [Pełna zdolność do czynności prawnych]	148
Art. 12. [Brak zdolności do czynności prawnych]	150
Art. 13. [Ubezważnionolniony całkowicie]	151
Art. 14. [Zdolność do działań prawnych]	162
Art. 15. [Ograniczona zdolność do czynności prawnych]	163
Art. 16. [Ubezważnionolniony częściowo]	164
Art. 17. [Zgoda przedstawiciela ustawowego]	175
Art. 18. [Brak zgody przedstawiciela ustawowego]	176
Art. 19. [Jednostronna czynność prawna bez wymaganej zgody]	177
Art. 20. [Umowy w drobnych bieżących sprawach]	177

Art. 21.	[Rozporządzanie zarobkiem]	177
Art. 22.	[Przedmioty oddane do swobodnego użytku]	177
Art. 22 ¹ .	[Konsument]	178
Art. 23.	[Dobra osobiste człowieka]	181
Art. 24.	[Ochrona dóbr osobistych]	222

Rozdział II

Miejsce zamieszkania	286	
Art. 25.	[<i>Domicilium</i>]	286
Art. 26.	[<i>Domicilium</i> dziecka]	290
Art. 27.	[<i>Domicilium</i> osoby pozostającej pod opieką]	291
Art. 28.	[Zasada jednego miejsca zamieszkania]	291

Rozdział III

Uznanie za zmarłego	291	
Art. 29.	[Uznanie za zmarłego]	291
Art. 30.	[Uznanie za zmarłego w związku z katastrofą]	292
Art. 31.	[Domniemanie chwili śmierci]	293
Art. 32.	[Domniemanie śmierci jednoczesnej]	294

DZIAŁ II

Osoby prawne	295	
Art. 33.	[Osoby prawne]	295
Art. 33 ¹ .	[Jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi]	301
Art. 34.	[Podmiotowość Skarbu Państwa]	305
Art. 35.	[Przepisy ustrojowe]	308
Art. 36.	(uchylony)	309
Art. 37.	[Chwila uzyskania osobowości prawnej]	310
Art. 38.	[Reprezentacja]	312
Art. 39.	[Brak umocowania]	320
Art. 40.	[Odpowiedzialność za zobowiązania]	323
Art. 41.	[Siedziba]	324
Art. 42.	[Kurator osoby prawnej]	324
Art. 42 ¹ .	[Okres, na jaki ustanawia się kuratora osoby prawnej; wniosek kuratora o rozwiązanie osoby prawnej]	327
Art. 43.	[Ochrona dóbr osobistych osób prawnych]	327

DZIAŁ III

Przedsiębiorcy i ich oznaczenia	332	
Art. 43 ¹ .	[Przedsiębiorca]	332
Art. 43 ² .	[Firma]	343
Art. 43 ³ .	[Czytelność firmy]	345
Art. 43 ⁴ .	[Firma osoby fizycznej]	347
Art. 43 ⁵ .	[Firma osoby prawnej]	348
Art. 43 ⁶ .	[Firma oddziału osoby prawnej]	350
Art. 43 ⁷ .	[Zmiana firmy]	350
Art. 43 ⁸ .	[Kontynuacja firmy]	351

Art. 43 ⁹ . [Zakaz zbywania]	352
Art. 43 ¹⁰ . [Ochrona prawa do firmy]	352
TYTUŁ III	
Mienie	354
Art. 44. [Pojęcie mienia]	354
Art. 44 ¹ . [Mienie państwowe]	355
Art. 45. [Rzeczy]	356
Art. 46. [Nieruchomości]	358
Art. 46 ¹ . [Nieruchomości rolne]	364
Art. 47. [Część składowa]	366
Art. 48. [Części składowe gruntu]	372
Art. 49. [Urządzenia przesyłowe]	375
Art. 50. [Prawa związane z własnością nieruchomości]	379
Art. 51. [Przynależność]	380
Art. 52. [Związek przynależności z rzeczą główną]	380
Art. 53. [Pożytki rzeczy]	381
Art. 54. [Pożytki prawa]	383
Art. 55. [Uprawnienia do pobierania pożytków]	384
Art. 55 ¹ . [Przedsiębiorstwo]	385
Art. 55 ² . [Czynność prawna obejmująca przedsiębiorstwo]	394
Art. 55 ³ . [Gospodarstwo rolne]	399
Art. 55 ⁴ . [Odpowiedzialność nabywcy przedsiębiorstwa lub gospodarstwa]	403
TYTUŁ IV	
Czynności prawne	413
DZIAŁ I	
Przepisy ogólne	413
Art. 56. [Czynność prawna]	413
Art. 57. [Nieograniczona rozporządzalność prawem zbywalnym]	419
Art. 58. [Nieważność bezwzględna]	420
Art. 59. [Bezskuteczność względna]	488
Art. 60. [Oświadczenie woli]	494
Art. 61. [Chwila złożenia i skuteczność odwołania]	508
Art. 62. [Utrzymanie w mocy oświadczenia woli]	517
Art. 63. [Zgoda osoby trzeciej]	518
Art. 64. [Konstytutywne orzeczenie sądu]	520
Art. 65. [Wykładnia oświadczeń woli]	527
Art. 65 ¹ . [Oświadczenia inne niż oświadczenia woli]	552
DZIAŁ II	
Zawarcie umowy	553
Art. 66. [Oferta]	553
Art. 66 ¹ . [Oferta w postaci elektronicznej]	558
Art. 66 ² . [Odwołanie oferty między przedsiębiorcami]	559

Art. 67.	[Opóźnione oświadczenie oblata]	560
Art. 68.	[Kontroferta]	560
Art. 68 ¹ .	[Modyfikujące przyjęcie oferty przez przedsiębiorcę]	560
Art. 68 ² .	[Milczące przyjęcie oferty przez przedsiębiorcę]	561
Art. 69.	[Konkludentne przyjęcie oferty]	561
Art. 70.	[Chwila i miejsce zawarcia umowy]	562
Art. 70 ¹ .	[Aukcja i przetarg]	563
Art. 70 ² .	[Postępowanie aukcyjne]	566
Art. 70 ³ .	[Postępowanie przetargowe]	567
Art. 70 ⁴ .	[Wadium]	567
Art. 70 ⁵ .	[Roszczenie o unieważnienie umowy]	568
Art. 71.	[Ogłoszenia, reklamy, cenniki]	570
Art. 72.	[Negocjacje]	570
Art. 72 ¹ .	[Tajemnica negocjacji]	573

DZIAŁ III

Forma czynności prawnych		573
Art. 73.	[Sankcje za niezachowanie przepisanej formy]	573
Art. 74.	[Forma <i>ad probationem</i>]	583
Art. 75.	(uchylony)	587
Art. 75 ¹ .	[Forma zbycia, wydzierżawienia, użytkowania przedsiębiorstwa]	588
Art. 76.	[Forma szczególna]	588
Art. 77.	[Forma umowy uzupełniającej lub zmieniającej]	590
Art. 77 ¹ .	[Pismo potwierdzające]	592
Art. 77 ² .	[Forma dokumentowa]	592
Art. 77 ³ .	[Dokument]	593
Art. 78.	[Zwykła forma pisemna]	594
Art. 78 ¹ .	[Forma elektroniczna]	598
Art. 79.	[Oświadczenie woli osoby niemogącej pisać]	602
Art. 80.	(uchylony)	603
Art. 81.	[Data pewna]	604

DZIAŁ IV

Wady oświadczenia woli		606
Art. 82.	[Stan wyłączający świadome albo swobodne podjęcie decyzji i wyrażenie woli]	606
Art. 83.	[Pozorność]	611
Art. 84.	[Błąd]	622
Art. 85.	[Zniekształcenie przez posłańca]	636
Art. 86.	[Podstęp]	636
Art. 87.	[Groźba]	639
Art. 88.	[Uchylenie się od skutków prawnych]	645

DZIAŁ V

Warunek		653
Art. 89.	[Warunek]	653
Art. 90.	[Brak mocy wstecznej]	660

Art. 91.	[Zakres uprawnień]	660
Art. 92.	[Czynności <i>pendente condicione</i>]	661
Art. 93.	[Fikcja nieziszczenia się warunku]	661
Art. 94.	[Warunek zabroniony]	662

DZIAŁ VI

Przedstawicielstwo	662
---------------------------------	-----

Rozdział I

Przepisy ogólne	662
------------------------------	-----

Art. 95.	[Istota przedstawicielstwa]	662
Art. 96.	[Źródła umocowania]	668
Art. 97.	[Osoba czynna w lokalu przedsiębiorstwa]	669

Rozdział II

Pełnomocnictwo	672
-----------------------------	-----

Art. 98.	[Pełnomocnictwo ogólne]	672
Art. 99.	[Forma pełnomocnictwa]	680
Art. 100.	[Pełnomocnik o ograniczonej zdolności do czynności prawnych]	684
Art. 101.	[Odwołanie pełnomocnictwa]	684
Art. 102.	[Obowiązek zwrotu dokumentu]	687
Art. 103.	[<i>Falsus procurator</i>]	687
Art. 104.	[Nieważność jednostronnej czynności prawnej]	694
Art. 105.	[Osoba, której pełnomocnictwo wygasło]	696
Art. 106.	[Pełnomocnictwo substytucyjne]	697
Art. 107.	[Działanie kilku pełnomocników]	697
Art. 108.	[Pełnomocnik jako druga strona czynności prawnej]	697
Art. 109.	[Odpowiednie stosowanie]	700

Rozdział III

Prokura	700
----------------------	-----

Art. 109 ¹ .	[Prokura]	700
Art. 109 ² .	[Forma prokury; prokurent]	704
Art. 109 ³ .	[Ograniczenie uprawnień prokurenta]	704
Art. 109 ⁴ .	[Prokura łączna, samoistna i mieszana]	705
Art. 109 ⁵ .	[Prokura oddziałowa]	706
Art. 109 ⁶ .	[Zakaz przenoszenia prokury]	707
Art. 109 ⁷ .	[Odwołanie i wygaśnięcie prokury]	707
Art. 109 ⁸ .	[Zgłoszenie prokury do CEIDG lub KRS]	708
Art. 109 ⁹ .	(uchylony)	709

TYTUŁ V

Termin	710
---------------------	-----

Art. 110.	[Sposób liczenia terminu]	710
Art. 111.	[Termin w dniach]	711
Art. 112.	[Termin w tygodniach, miesiącach, latach]	711
Art. 113.	[Początek, środek, koniec miesiąca]	713
Art. 114.	[Liczba dni w miesiącu i roku]	713

Art. 115. [Dzień ustawowo wolny od pracy]	714
Art. 116. [Odpowiednie stosowanie przepisów o warunku]	717

TYTUŁ VI

Przedawnienie roszczeń	718
Art. 117. [Przedawnienie roszczeń majątkowych]	718
Art. 117 ¹ . [Nieuwzględnienie upływu terminu przedawnienia roszczenia przysługującego przeciwko konsumentowi]]	744
Art. 118. [Terminy przedawnienia]	747
Art. 119. [Zakaz skracania i przedłużania]	769
Art. 120. [Początek biegu przedawnienia]	770
Art. 121. [Zawieszenie biegu przedawnienia]	782
Art. 122. [Przedawnienie względem osoby niemającej pełnej zdolności do czynności prawnych]	790
Art. 123. [Przerwanie biegu przedawnienia]	792
Art. 124. [Skutki przerwania przedawnienia]	836
Art. 125. [Przedawnienie roszczeń stwierdzonych prawomocnym orzeczeniem albo ugodą sądową]	837

WYKAZ SKRÓTÓW

Acta UL FI	Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica
Acta UNC	Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Humanistyczno-Społeczne. Prawo
Acta UW	Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo
AIS	Acta Iuris Stetinensis
Annales UMCS	Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
BGP	Biuletyn Generalnej Prokuratury
Bibl.Orz.	Biblioteka Orzecznictwa. Orzecznictwo do kodeksu zobowiązań i przepisów związkowych, Księgarnia Powszechna, Kraków-Warszawa
BMS	Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości
BSN	Biuletyn Sądu Najwyższego
BSP	Białostockie Studia Prawnicze
Czas.Adw.Polsk., Dz.Woj.Zach.	Czasopismo Adwokatów Polskich, Dział Województw Zachodnich
Czas.PiE	Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne
Czas.Sędz.	Czasopismo Sędziowskie
DPP	Demokratyczny Przegląd Prawniczy
EP	Edukacja Prawnicza
EPS	Europejski Przegląd Sądowy
Fin.Kom.	Finanse Komunalne
Forum Praw.	Forum Prawnicze
Gł.Adw.	Głos Adwokatów
Gł.Gosp.	Głos Gospodarczy
Gł.Prawa	Głos Prawa
Gł.Sąd.	Głos Sądownictwa
GP	Gazeta Prawnicza
GS	Gazeta Sądowa
GSiP	Gazeta Sądowa i Penitencjarna
GSP	Gdańskie Studia Prawnicze
GSP-Przegl.Orz.	Gdańskie Studia Prawnicze. Przegląd Orzecznictwa
GSW	Gazeta Sądowa Warszawska
GSW-NKZ	Gazeta Sądowa Warszawska – Nowy Kodeks Zobowiązań
IC	Izba Cywilna. Biuletyn Sądu Najwyższego
IKAiR	Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny
Inf.Pr.	Informacja Prawnicza
IPP TBSP UJ	Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ
Kort.Przegl.Praw.	Kortowski Przegląd Prawniczy
KPN	Krakowski Przegląd Notarialny

- KPP** Kwartalnik Prawa Prywatnego
- KSP** Krakowskie Studia Prawnicze
- Kwartalnik AGd** Kwartalnik Sądowy Apelacji Gdańskiej
- M.P.H.** Monitor Prawa Handlowego
- M.Pr.Bank.** Monitor Prawa Bankowego
- M.Pr.Pracy** Monitor Prawa Pracy
- Mł.Jurysta** Młody Jurysta
- MoP** Monitor Prawniczy
- MPHiW** Miesięcznik Prawa Handlowego i Wekslowego
- N.Pal.** Nowa Palestra
- NP** Nowe Prawo
- NPN** Nowy Przegląd Notarialny
- OG** Orzecznictwo Gospodarcze
- OPSN** Orzecznictwo powojenne Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych, wybór i opracowanie W. Świącicki, Łódź 1948
- OSAP** Opolskie Studia Administracyjno-Prawne
- OSN** Orzecznictwo Sądu Najwyższego (od 1945 r. do 1962 r.)
- OSN IPC** Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Pierwszej Cywilnej (dotyczące b. Królestwa Kongresowego) z lat trzynastu (1917–1929 włącznie), red. A. Słomiński, Łódź 1931
- OSNAPIUS** Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (od 1995 r. do 2002 r.)
- OSNC** Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Cywilna (od 1995 r.)
- OSNCP** Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Cywilna, Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (od 1963 r. do 1994 r.)
- OSNC-ZD** Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Cywilna – Zbiór Dodatkowy
- OSNP** Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych (od 2003 r.)
- OSNPG** Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Biuletyn Prokuratury Generalnej
- OSP** Orzecznictwo Sądów Polskich
- OSPiKA** Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
- OSwSG** Orzecznictwo Sądów w Sprawach Gospodarczych
- Pał.** Palestra
- PES** Problemy Egzekucji Sądowej
- PiA** Prawo i Administracja
- PiM** Prawo i Medycyna
- PIP** Państwo i Prawo
- PiŻ** Prawo i Życie
- PiZS** Praca i Zabezpieczenie Społeczne
- PN** Przegląd Notarialny
- PN AE** Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu
- PN PR** Prace Naukowe Politechniki Radomskiej
- PN UŚ** Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego

POiPPS	Przegląd Orzecznictwa i Piśmiennictwa z Zakresu Prawa Spółdzielczego
PPC	Polski Proces Cywilny
PPE	Przegląd Prawa Egzekucyjnego
PP-E	Przegląd Prawno-Ekonomiczny
PPH	Przegląd Prawa Handlowego
PPHZ	Problemy Prawne Handlu Zagranicznego
PPiA	Przegląd Prawa i Administracji
PPP	Przegląd Prawa Publicznego
PPPM	Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego
Pr. i Pod.	Prawo i Podatki
Pr.Adm.Kościół	Prawo – Administracja – Kościół
Pr.Asek.	Prawo Asekuracyjne
Pr.Bank.	Prawo Bankowe
Pr.Med.Elek.	Prawo Mediów Elektronicznych
Pr.Sp.	Prawo Spółek
Probl.Alkohol.	Problemy Alkoholizmu
Probl.Praw.	Problemy Praworządności
Probl.UG	Problemy Ustawodawstwa Gospodarczego
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
Przegl.Legis.	Przegląd Legislacyjny
Przegl.Pr.Wyzn.	Przegląd Prawa Wyznaniowego
Przegl.Prawn. UAM	Przegląd Prawniczy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza
Przegl.Prawn. UW	Przegląd Prawniczy Uniwersytetu Warszawskiego
Przegl.Sejm.	Przegląd Sejmowy
PS	Przegląd Sądowy
PSiA	Przegląd Sądowy i Administracyjny
Psych.Pol.	Psychiatria Polska
PUG	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
PUSiG	Przegląd Ubezpieczeń Społecznych i Gospodarczych
PwD	Prawo w Działaniu
PZP	Prawo Zamówień Publicznych
R.Pr.	Radca Prawny
R.Pr. ZN	Radca Prawny. Zeszyty Naukowe
RAiP	Roczniki Administracji i Prawa
Rej.	Rejent
RiP	Rodzina i Prawo
Rozpr.Ubezp.	Rozprawy Ubezpieczeniowe
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
Rzesz.ZN	Rzeszowskie Zeszyty Naukowe. Prawo i Ekonomia
SC	Studia Cywilistyczne
SI	Studia Iuridica
SIL	Studia Iuridica Lublinensia
SIS	Studia Iuridica Silesiana
SIT	Studia Iuridica Toruniensia

- Sł.Prac.** Służba Pracownicza
SP Studia Prawnicze
SP-E Studia Prawno-Ekonomiczne
SPiA Studia Prawnicze i Administracyjne
SPO Systematyczny Przegląd Orzecznictwa. Dział Cywilny. Księgarnia L. Frommera, Kraków
SPP Studia Prawa Prywatnego
SPU Studia Prawnoustrojowe
ST Samorząd Terytorialny
St.Pr.RiM Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały
St.Pr.Wyzn. Studia z Prawa Wyznaniowego
St.Ubezp. Studia Ubezpieczeniowe
TPP Transformacje Prawa Prywatnego
Wiad.Prawn. Wiadomości Prawnicze
Wiad.Ubezp. Wiadomości Ubezpieczeniowe
Wil.Prz.Praw. Wileński Przegląd Prawniczy
WMP Współczesna Myśl Prawnicza
Wok. Wokanda
WPP Wojskowy Przegląd Prawniczy
Zb.Urz. Zbiór Urzędowy Orzeczeń Sądu Najwyższego (od 1917 r. do 1939 r.)
ZC Lege Artis Zeszyty Cywilistyczne Lege Artis
ZN AE Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej (w Krakowie, Katowicach lub Poznaniu)
ZN IBPS Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego
ZN PGiH Zeszyty Naukowe Prawa Gospodarczego i Handlowego
ZN PWSZ Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy
ZN UG Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego
ZN UJ Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
ZN UŁ Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego
ZN UMK Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Prawo
ZN URz Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego
ZN USz Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego
ZN UWr Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego
ZN WSE Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej, Warszawa
ZN WSIZiA Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji
ZN WSZiP Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Prawa
ZP BAS Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych
ZP UKSW Zeszyty Prawnicze Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego
ZP TBSP UJ Zeszyty Prawnicze Towarzystwa Biblioteki Słuchaczy Prawa UJ
ZP WSEiA Zeszyty Prawnicze Wyższej Szkoły Ekonomii i Administracji
ZS KNWPiA UAM Zeszyt Studencki Kół Naukowych Wydziału Prawa i Administracji UAM

PRZEDMOWA

I.

Twierdzi się trafnie, że przepisy prawa prywatnego, albo inaczej – prawa cywilnego, to prawo tzw. szarego człowieka, czyli każdego z nas, prawo, z którym stykamy się na co dzień i na co dzień musimy je stosować, znosząc niekiedy jego trudy albo – częściej – czerpiąc z wielu jego dobrodziejstw. Jest to więc prawo powszechne, prawo codziennego użytku, równe i dostępne dla każdego, tkwiące u podłoża niemal wszystkich naszych stosunków, wszystkich działań i zaniechań. Podpowiada ono, jak należy postąpić w sytuacjach, których nie możemy sami regulować albo których – mimo takiej możliwości – nie uregulowaliśmy, bo nie chcieliśmy tego uczynić albo nie umieliśmy. Jest także remedium na konflikty i spory; dzięki niemu wiemy, kto ma rację, a kto jej nie ma i jak należy rozstrzygnąć powstały spór.

Ale nie zawsze tak było. Prawo prywatne upowszechniło się dopiero w XIX wieku, z chwilą nadejścia epoki kodeksów, które wtedy właśnie zaczęły powstawać i przybierać nowoczesną formę. Były naturalnym efektem rozwoju prawa oraz szeroko rozumianej legislacji, ale także odpowiedzią na przemiany i oczekiwania społeczne oraz cywilizacyjne. Gdy w dniu 1 maja 1808 r. na ziemię polskie wkraczał uroczystie Kodeks Napoleona z 1804 r., wytyczający na wiele dziesiątek lat zręby europejskiego – i nie tylko – prawa cywilnego, prasa warszawska pisała: „Zdaje się, że cała ludność stolicy zebrała się na ulicach i okryła wszystkie domy od Kościoła Katedralnego do Pałacu Rządowego (Kraasińskich). Płeć piękna po galeriach i oknach, muzyka w różnych miejscach porozstawiana”. Sporo w tym było zapewne wyrazów swoistego uwielbienia patrona Kodeksu, upamiętnionego w jego tytule, ale bez wątpienia czuło się także radość i uznanie, wzmagane tęsknotą za prawem dla wszystkich, równym i powszechnym, przynajmniej w takim rozumieniu, jakie wówczas było do wyobrażenia.

Wejście Kodeksu Napoleona do porządku prawnego obowiązującego na ziemiach polskich mocą imperialnej decyzji zaborcy stało się także podwaliną polskich przedsięwzięć kodyfikacyjnych, na które musieliśmy czekać jeszcze ponad 100 lat. Wcześniej, w okresie Pierwszej Rzeczypospolitej, nasze osiągnięcia prawodawcze były skromne i nietrwałe. W Koronie nie powstał uporządkowany zbiór praw, jakim w Wielkim Księstwie Litewskim były Statuty wydane w latach 1529, 1566 i 1588. Odpowiedzią na rodzące się w Europie Zachodniej pierwsze „ruchy kodyfikacyjne” (np. niemieckie Landrechtly lub francuskie Wielkie Ordonanse) był zapewne projekt kodeksu Andrzeja Zamoyckiego z 1776 r. (projekt tzw. prawa ziemskiego) oraz projekt kodeksu Stanisława Augusta z 1792 r. przygotowany przez Hugona Kołłątaja, zapowiedziany

w Konstytucji 3 Maja uroczystym nakazem: „Nowy kodeks praw cywilnych i kryminalnych przez wyznaczone przez sejm osoby spisać rozkazujemy”. Oba kodeksy nie odegrały jednak większej roli; kodeks Zamoyskiego spotkał się ze sprzeciwem duchowieństwa i magnaterii, a kodeks Stanisława Augusta upadł z powodów czysto politycznych. Z dzisiejszej perspektywy – z oczywistych względów – trudno im także przypisać jakiegokolwiek istotne znaczenie jurysprudencyjne.

W Polsce w wieku XIX prawo prywatne rozwijało się i krzepło wraz z prawami zaborców. Powstały zasadniczo trzy porządki, wszystkie mające swe korzenie w Kodeksie Napoleona (*Code Napoléon*), obowiązującym na ziemiach centralnych pozostających pod wpływem Rosji i w wielu punktach z nim zbieżne, chociaż – kształtowane i rozwijające się według własnych reguł, tradycji i potrzeb – nie tak jak on nowoczesne i „przyszłościowe”. Na ziemiach zajętych przez Monarchię Austro-Węgierską od 1812 r. funkcjonował kodeks cywilny austriacki z 1811 r. (*Allgemeine Bürgerliche Gesetzbuch*), tylko kilka lat młodszy od Kodeksu Napoleona, nieco jednak staroświecki, kazuistyczny, z natury postfeudalny i przez to dość daleki od rodzącego się właśnie liberalnego kapitalizmu. Z kolei w Niemczech, w cesarstwie przewodzonego przez dynastię pruską, obowiązywał kodeks cywilny niemiecki, układany ponad 20 lat, uchwalony w 1896 r. i wprowadzony w życie w 1900 r. Kodeks szeroko czerpał z kodyfikacji francuskiej i austriackiej, był jednak dziełem „ciężkim” i nazbyt szczegółowym, co znacznie utrudniało jego percepcję i stosowanie. Do dzisiaj podkreśla się natomiast towarzyszącą jego tworzeniu staranność, wierność zastosowanym konstrukcjom teoretycznym oraz względną nowoczesność.

Trzeba wspomnieć także o ziemiach wschodnich, niewchodzących w skład Królestwa Polskiego, gdzie obowiązywało przestarzałe prawo rosyjskie, zawarte przede wszystkim w części I tomu X Zводу Praw, a także o Spiszu i Orawie, pozostających pod działaniem prawa węgierskiego. Rodzimą próbą kodyfikacyjną podjętą w wieku XIX był zamiar ustanowienia kodeksu cywilnego obowiązującego w Królestwie Kongresowym – powstała nawet pierwsza księga tego kodeksu – jednak wraz z upadkiem powstania listopadowego zamiar ten został poniekąd porzucony.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości – już w 1919 r. – powołano Komisję Kodyfikacyjną, której zadaniem było ujednostajnienie prawodawstwa oraz jego unifikacja. Na plan pierwszy poszło prawo cywilne, gdyż na jego obszarze było stosunkowo najmniej różnic międzydzielnicowych, a poza tym istniała pilna potrzeba unormowania stosunków gospodarczych, a zwłaszcza eliminacji licznych, niesprzyjających rozwojowi interesów lokalnych oraz partykularyzmów. W łonie Komisji od samego początku ścierały się dwa odmienne spojrzenia na przyszłą kodyfikację: galicyjskie, a ściślej krakowsko-lwowskie, stosunkowo liberalne, z uwzględnieniem w niezbędnym zakresie pojawiających się wówczas postulatów socjalnych, oraz warszawskie, hołdujące modnej w owym czasie socjologicznej szkole prawa. Z punktu widzenia dogmatycznego natomiast cały czas konkurowały ze sobą koncepcje romańska i germańska, uzupełniane pierwiastkami przenikającymi z ustawodawstwa szwajcarskiego i hiszpańskiego, a także skandynawskiego i bałkańskiego. Nowe kodyfikacje miały być jednak

„owocem własnej, oryginalnej myśli polskiej, nie zaś naśladownictwem cudzych wzorów, wyrobionych w odmiennych warunkach historycznych”.

W wyniku prac Komisji w 1933 r. – po długiej i pełnej kontrowersji dyskusji – powstał, a następnie z dniem 1 lipca 1934 r. wszedł w życie kodeks zobowiązań, normujący całokształt prawa obligacyjnego, tj. jego część ogólną i szczegółową. Kodeks zobowiązań był uznawany za dzieło nowoczesne i oryginalne, znakomite od strony legislacyjnej, dalekie od kazuistyki i elastyczne. Uregulowania nie doczekało się natomiast, mimo zaawansowania prac, prawo rzeczowe, spadkowe i rodzinne, a także część ogólna prawa cywilnego. W tym zakresie wciąż obowiązywało prawo dzielnicowe, uzdatniane i dostosowywane do potrzeb nowego państwa.

Po zakończeniu drugiej wojny światowej, po przystosowaniu kodeksu zobowiązań do nowych warunków ustrojowych oraz doraźnym unormowaniu pozostałych dziedzin prawa prywatnego, przeważnie w drodze dekretów, niemal od razu przystąpiono do prac nad stworzeniem jednolitego kodeksu cywilnego. Prace nad kodeksem rozpoczęły się pod koniec lat 40. i trwały około 14 lat. W latach 1960, 1961 i 1962 ogłoszono trzy kolejne wersje projektu z uzasadnieniem, przy czym wersja ostatnia stała się podstawą projektu wniesionego do Sejmu. Kodeks cywilny został uchwalony w dniu 23 kwietnia 1964 r. i wszedł w życie z dniem 1 stycznia 1965 r.

II.

Twórcy kodeksu cywilnego, choć powstawał on w okresie niesprzyjającym rozwojowi prawa prywatnego, w czasach, w których usilnie zwalczano zachodnią, „burżuazyjną” myśl prawniczą, zdołali ocalić i uwspółcześić wiele przedwojennego dorobku Komisji Kodyfikacyjnej, ucieleśnionego w kodeksie zobowiązań oraz w komisyjnych projektach prawa rzeczowego i spadkowego. W ten sposób w kodeksie cywilnym znalazło się wiele konstrukcji stworzonych i przetestowanych w ustawodawstwie francuskim, niemieckim i austriackim, funkcjonującym w wolnej Polsce także w ramach prawa dzielnicowego. Z tego względu w znacznym stopniu ocalał i zachował aktualność bogaty dorobek myśli prawniczej z przełomu wieku XIX i XX oraz z okresu międzywojennego, a także z czasów powojennych poprzedzających wejście w życie kodeksu cywilnego. To samo dotyczy orzecznictwa Sądu Najwyższego, który powstał już w dniu 1 września 1917 r. i od razu rozpoczął swą działalność judykacyjną. Liczne instytucje stanowiące element prawa dzielnicowego obowiązującego w Polsce przed wojną stały się zatem przedmiotem rozstrzygnięć także polskiego Sądu Najwyższego. Wiele z nich zachowało aktualność, a zwłaszcza te, które dotyczą instytucji recypowanych do kodeksu zobowiązań, a następnie do kodeksu cywilnego. Orzeczenia te są wciąż chętnie wykorzystywane w praktyce sądowej oraz w nauce, co dotyczy także pozycji piśmiennictwa, aktualnych do dzisiaj lub mających z przepisami kodeksu cywilnego ścisły związek.

Dorobek piśmienniczy i orzeczniczy łączący się z kodeksem cywilnym, pochodzący z wieku XIX oraz z okresu międzywojennego, jest rozproszony, niezrządkiem zapoznany, ale zawsze trudno dostępny dla współczesnego „zwykłego”

prawnika, który chce dotrzeć do poszukiwanej lub oczekiwanej pozycji szybko i bez większego mozołu. Dawne publikacje prawnicze wielokrotnie miały charakter nieregularny, a nakłady były niewielkie, przy czym wiele egzemplarzy i roczników bibliotecznych zaginęło bezpowrotnie w pożodze wojennej. Dzisiejszych oczekiwań nie spełniają ówczesne bibliografie, szczegółowe i rzetelne, ale bardzo trudne do korzystania. Dotyczy to zarówno bibliografii Karola Estreichera (starszego)¹, także w wersji elektronicznej², jak i polskiej bibliografii prawniczej XIX i XX wieku Adolfa Suligowskiego³, obu sporządzonych na wysokim poziomie naukowym, ale jednak mało przydatnych z praktycznego punktu widzenia⁴. Bibliografii praktycznych, użytecznych w owym czasie nie sporządzano, podobnie jak usystematyzowanych zbiorów piśmiennictwa i orzecznictwa. Owszem, sporadycznie ukazywały się takie, ale miały charakter efemeryczny i fragmentaryczny. Przykładem z dziedziny prawa prywatnego może być zbiór orzecznictwa opracowany przez Jakóba Reinholda⁵ lub zbiór Adama Słomińskiego⁶. Przez pewien czas w formie wymiennokartkowej prowadzono „Bibliotekę Orzecznictwa” (red. różni⁷) oraz „Systematyczny Przegląd Orzecznictwa” (red. Ignacy Rosenblüth). Interesującą inicjatywą był wychodzący od stycznia 1938 r. miesięcznik „Prasa Prawnicza” (red. Adam Daniel Szczygielski), mający na celu przegląd wszystkich ukazujących się wówczas periodyków prawniczych, których wychodziło ok. 50.

Okres powojenny jest opracowany dużo lepiej i dokładniej, głównie dzięki „Polskiej Bibliografii Prawnicy”, wydawanej przez Instytut Nauk Prawnych PAN od 1962 r.⁸, a także „Bibliografii prawa i postępowania cywilnego” Zbigniewa Trybalskiego, obejmującej lata 1945–1981, oraz – będącej jej kontynuacją, mniej jednak dokładną – „Bibliografii prawa i postępowania cywilnego” Alfreda Goli i Tadeusza Żyznowskiego, obejmującej lata 1982–1990. Opracowania te to klasyczne opracowania bibliograficzne oparte na metodzie podmiotowo-przedmiotowej (hasłowej), która zapewnia względną rzetelność oraz odnalezienie pozycji znanych, ale nie ułatwia poszukiwania pozycji nieznanych, według kryterium bardziej szczegółowego niż szeroko określany „przedmiot” lub „hasło”. Z tego względu w praktyce prawniczej bardzo przydatne i łatwe w użyciu są opracowania bibliograficzne osadzone na osnowie i strukturze kodeksu, ułożone i posegregowane według jego artykułów (paragrafów, ustępów). Jedynym

¹ Karol Estreicher, *Bibliografia polska*, wydawana od 1872 r. Dzieło kontynuowali: syn Stanisław i wnuk Karol (do 1951 r.).

² <https://www.estreicher.uj.edu.pl/home/>

³ Adolf Suligowski, *Bibliografia prawnicza polska XIX i XX wieku*, Warszawa 1911. Za lata 1911–1912 uzupełnił ją Roman Longchamps de Berier.

⁴ W 1935 r. ukazała się jeszcze, zawierająca jednak wiele opuszczeń, bibliografia obejmująca lata 1930–1934 (Artur Miller, *Bibliografia prawnicza za okres pięcioletni 1930–1934*, Warszawa 1935). Źródła wskazują także na bibliografię Stanisława Łoży za lata 1918–1929 (Warszawa 1930), ale nie udało mi się do niej dotrzeć.

⁵ *Polskie orzecznictwo cywilne dla b. zaboru austriackiego za lata 1918–1929*, Lwów 1930.

⁶ *Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Pierwszej Cywilnej, dotyczące b. Królestwa Kongresowego, z lat trzy-nastu – 1917–1929 włącznie*, Łódź 1931.

⁷ Redaktorem działu cywilnego był Tadeusz H. Godłowski.

⁸ Zeszyt pierwszy, obejmujący lata 1949–1959, ukazał się w 1962 r. pod redakcją Karola Koranyiego.

badajże takim opracowaniem dotyczącym kodeksu cywilnego był dotychczas „Kodeks cywilny – piśmiennictwo i orzecznictwo” Marka Gintowta i Stanisława Rudnickiego (Warszawa 1973 i 1979).

Oddawany teraz w ręce P.T. Czytelników tom jest takim właśnie opracowaniem, wychodzącym naprzeciw oczekiwaniom praktyki, wypełniającym istotną lukę wydawniczą oraz stanowiącym remedium na niedostatki współczesnych publikacji. Wydawnictwo Wolters Kluwer zdecydowało się wydać w formie książkowej – a później zapewne także w formie elektronicznej – moje zbiory bibliograficzne dotyczące kodeksu cywilnego, kodeksu postępowania cywilnego oraz kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, gromadzone od prawie 40 lat, najpierw w formie tradycyjnej, a od 28 lat w formie elektronicznej, obejmujące obecnie – w dziedzinie prawa cywilnego – ok. 70 000 pozycji, w tym ponad 30 000 orzeczeń Sądu Najwyższego oraz grubo ponad 30 000 pozycji piśmiennictwa. Zbiór obejmuje ok. 12 000 orzeczeń i tyleż pozycji piśmiennictwa dotyczących kodeksu cywilnego albo wiążących się z nim ściśle lub pośrednio. Pozycje piśmiennicze obejmują okres od 1842 r., a orzeczenia Sądu Najwyższego – od 1918 r. Wszystkie znajdują się w czterech tomach prezentowanej teraz edycji pt. *Kodeks cywilny – orzecznictwo, piśmiennictwo*. Każda pozycja jest przypisana (tagowana i indeksowana) do konkretnego artykułu (paragrafu) kodeksu, z którym jest związana, a całość opatruje znak „GUDI-LEX”, noszony przez moje zbiory od chwili ich powstania.

III.

Orzeczenia ułożono w porządku chronologicznym, natomiast piśmiennictwo – w porządku alfabetycznym według nazwisk autorów. W kilku przypadkach – dla przejrzystości i wygody Czytelnika – podzieliłem orzeczenia i pozycje piśmiennictwa według kryterium rzeczowego (np. w art. 5) albo podporządkowałem je kolejnym paragrafom danego artykułu (np. w art. 58 lub art. 123). Poza tym do art. 1 dodałem piśmiennictwo dotyczące prawa prywatnego zwyczajowego, będącego niekiedy także źródłem stosunków cywilnoprawnych. Orzeczenia oraz pozycje piśmiennictwa dotyczące kwestii ogólnych lub wieloaspektowych (np. monografie) zostały ułożone pod pierwszym artykułem właściwego tytułu (działu), ewentualnie w grupie orzeczeń zatytułowanej „ogólne”.

Orzeczenia (pozycje piśmiennictwa) wiążące się ściśle z kilkoma artykułami zostały umieszczone pod każdym z nich; tezy sformułowane w punktach – jeżeli było to możliwe i uzasadnione – zostały rozdzielone, inne powtórzone we właściwym miejscu. Chroni to Czytelnika przed uciążliwym systemem odsyłaczy tekstowych.

Wiele orzeczeń publikowano, zwłaszcza przed wojną, w różnych czasopiśmiech z niejednakowym brzmieniem tezy. Wynikało to z tego, że tylko stosunkowo nieliczne rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego, upowszechniane w zbiorze urzędowym, miały swoją tezę oficjalną, pozostałe natomiast były formułowane przez redaktorów poszczególnych periodyków, według ich uznania i wycucia. Przyjąłem zasadę, że orzeczenie publikowane w zbiorze urzędowym zachowuje brzmienie uwidocznione w tym zbiorze, natomiast w innych wypadkach dokonałem wyboru tezy najlepiej oddającej istotę rozstrzygniętego zagadnienia.

W dążeniu do zachowania oryginalnego brzmienia tezy nie usuwałem z tekstu określeń dzisiaj już w swej werbalnej warstwie nieaktualnych. Chodzi o dawne nazwy niektórych instytucji prawnych lub nieistniejące już organy, o uchylone akty prawne, stare oznaczenia artykułów kodeksów itd. W takich sytuacjach moja ingerencja ograniczyła się do umieszczenia w nawiasie kwadratowym określenia (oznaczenia) współczesnego. Niekiedy określenia nieaktualne lub przestarzałe zostały zaznaczone czcionką wyróżniającą (kursywą), kiedy indziej całkiem zbędne fragmenty tezy zostały pominięte z pozostawieniem śladu w postaci wielokropka. W dość licznych przypadkach przedstawiłem także krótkie fragmenty uzasadnień orzeczeń. Funkcjonują one w zbiorze jako samodzielne tezy albo jako dopełnienie tez oficjalnych, ale zawsze są wiernym cytatem uzasadnienia sporządzonego przez Sąd Najwyższy.

Każde orzeczenie jest opatrzone informacją o procesowej formie jego wydania, datą, sygnaturą oraz wszystkimi adresami, pod którymi zostało opublikowane. Adresy dotyczą publikacji tradycyjnych (papierowych) i nie obejmują w zasadzie tylko dzienników lub czasopism o charakterze publicystycznym. Jeżeli do orzeczenia opublikowano głosę, notkę, notę, omówienie lub komentarz, to fakt ten znajduje szczegółowe zaznaczenie, obejmujące autora oraz miejsce publikacji. W tej grupie informacji ujęte są również wszystkie wypowiedzi zawarte w przeglądach orzecznictwa oraz opracowaniach (artykułach) poświęconych omówieniu danego orzeczenia. Stosunkowo duży odsetek orzeczeń stanowią orzeczenia niepublikowane w zbiorach papierowych. Są to orzeczenia najnowsze, które nie doczekały się jeszcze publikacji, albo takie, które nigdy – z różnych powodów – nie zostały w ten sposób upowszechnione.

Zgodnie z przyjętą zasadą w zbiorze umieszczone są wszystkie orzeczenia gdziekolwiek i kiedykolwiek opublikowane, a niepublikowane tylko te, które uznałem za ważne, istotne lub z innych powodów godne upowszechnienia. To jest mój autorski wybór, nieunikniony w czasach, gdy „zalew” orzeczeń ukazujących się w obiegu powszechnym osiągnął już rozmiary, których ogarnąć niepodobna. Należy pamiętać, że Sąd Najwyższy wydaje rocznie tysiące orzeczeń – o różnej wadze jurydycznej i społecznej, także błahych i powtarzających się – zatem ich publikowanie bez ograniczeń jest pozbawione sensu; zamiast dotarcia do poszukiwanej informacji, szczegółowej lub znajdującej względny stopień uogólnienia, czytelnicy są przytłoczeni nadmiarem informacji bez jakiegokolwiek nośności merytorycznej. Rozumna i kompetentna selekcja zapobiega niekontrolowanemu rozrostowi publikacji oraz ułatwia rozeznanie tego, co jest istotne i ważne.

Sprzyja temu także dokonane przeze mnie – przy użyciu stosownego ideogramu – wyróżnianie poszczególnych orzeczeń według kryteriów:

- bardzo ważne – !!!
- ważne – !!
- warte uwagi – !

Czytelnik, rzucając okiem, rychło wyłowi orzeczenia, którym należy poświęcić szczególną uwagę. I w tym wypadku ta swoista waloryzacja orzeczeń jest dziełem autorskim; wyróżnienie konkretnego orzeczenia nie oznacza jednak,

że inne są mniej ważne lub nawet nieważne. Ostateczna kwalifikacja należy do Czytelnika, który zazwyczaj wie, czego poszukuje i co ma dla niego znaczenie.

Zadnych wyróżnień nie zawierają natomiast pozycje piśmiennictwa; jak wspomniałem, wszystkie zostały ułożone w porządku alfabetycznym według nazwisk autorów, a zapisy bibliograficzne, oprócz nazwiska i imienia, obejmują tytuł dzieła oraz miejsce publikacji – w wypadku czasopism z określeniem tytułu, numeru i strony. Jeżeli dana pozycja stanowi część dzieła zbiorowego, jest to wyraźnie zaznaczone, ze wskazaniem redaktora (redaktorów) całości, a także temu, miejsca i roku wydania oraz strony.

W wykazach piśmiennictwa pominąłem podręczniki, opracowania systemowe, komentarze, zbiory orzecznictwa, wzory pism procesowych oraz bibliografie. Pozycje te – dotyczące prawa cywilnego w całości – są powszechnie znane oraz na stałe obecne w bibliotekach i księgarniach. Pominąłem także poradniki popularne, artykuły publicystyczne, recenzje, doraźne notki polemiczne i przeglądy orzecznictwa; autorzy i adresy przeglądów są uwzględnieni przy orzeczeniach, których dotyczą. To samo dotyczy glos (komentarzy, notek itp.), w związku z czym i w tym wypadku Czytelnik powinien poszukiwać wiadomości o nich przy konkretnych orzeczeniach. Taki sposób prezentacji tych form piśmienniczych jest wystarczający, a sama treść tezy orzeczenia stanowi zazwyczaj dostateczny wyznacznik tematu glosy.

Krótko mówiąc, wystarczy, żeby Czytelnik zmagający się z jakimś problemem prawnym lub odczuwający niedostatek wiedzy sięgnął do wykazów orzecznictwa i piśmiennictwa umieszczonych pod określonym artykułem kodeksu cywilnego, a znajdzie tam wszystkie orzeczenia dotyczące tego artykułu lub kwestii prawnej w tym artykule unormowanej wydane przez Sąd Najwyższy w okresie od 1918 do 2018 r., a także wszystkie wypowiedzi piśmiennictwa opublikowane w latach 1842–2018. Pozycje związane z daną kwestią luźniej znajdzie Czytelnik pod innymi artykułami danego tytułu (działu), ewentualnie w innych miejscach wybranych w drodze „pandektowych” skojarzeń lub na podstawie dyktowanych wiedzą i doświadczeniem wskazówek. Jak wspomniano, orzeczenia oraz pozycje piśmiennictwa dotyczące kwestii ogólnych lub wieloaspektowych (np. monografie) zostały ułożone pod pierwszym artykułem właściwego tytułu (działu), ewentualnie w grupie orzeczeń zatytułowanej „ogólne”.

Jednocześnie Czytelnik ma pełną gwarancję, że pod wytypowanym artykułem nie spotka orzeczeń ani pozycji piśmiennictwa przypisanych tam przypadkowo, błędnie lub pozostających bez żadnego związku z unormowaną w tym artykule kwestią.

Jacek Gudowski

Lipiec 2018 r.

USTAWA

z dnia 23 kwietnia 1964 r.

KODEKS CYWILNY¹

(tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 1025; zm.: Dz.U. z 2018 r. poz. 1104)

¹ Niniejsza ustawa dokonuje w zakresie swojej regulacji transpozycji dyrektywy 2000/31/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 8 czerwca 2000 r. w sprawie niektórych aspektów prawnych usług społeczeństwa informacyjnego, w szczególności handlu elektronicznego w ramach rynku wewnętrznego (dyrektywa o handlu elektronicznym) (Dz.Urz. WE L 178 z 17.07.2000, str. 1; Dz.Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 25, str. 399).

KSIĘGA PIERWSZA
CZEŚĆ OGÓLNA

TYTUŁ I

PRZEPISY WSTĘPNE

Art. 1. [Zakres regulacji]

Kodeks niniejszy reguluje stosunki cywilnoprawne między osobami fizycznymi i osobami prawnymi.

ORZECZNICTWO

Sporami cywilnymi są spory w przedmiocie skutków prawnych prawa cywilnego, w przeciwieństwie do takich skutków prawa publicznego. Miarodajny jest stosunek prawny, z którego wypływa roszczenie albo inny skutek prawny, a nie tzw. tytuł prawny lub prawno-majątkowa właściwość roszczenia.

orzeczenie SN z 16 grudnia 1927 r., C 249/27, OSP 1928, poz. 130; PS 1928, poz. 485

Spór o ustalenie odpowiedzialności zarządcy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością za zaległości podatkowe tej spółki jest sporem o prawo cywilne i jako taki należy do właściwości sądów powszechnych.

orzeczenie SN z 6 marca 1934 r., I C 2919/32, Zb.Urz. 1934, poz. 656

Roszczenie posiada charakter prywatnoprawny, jeżeli wypływa ono ze stosunku prywatnoprawnego, czyli z takiego stosunku, w którym strony pozostają jako równorzędne podmioty w obrocie prywatnomajątkowym, natomiast żadna ze stron nie jest podporządkowana przez władzę państwa lub innego dzierżyciela władzy publicznej.

orzeczenie SN z 6 czerwca 1936 r., C.III. 1035/34, Zb.Urz. 1937, poz. 309

Charakter należności jako cywilnej lub administracyjnej zależy od tego, czy stosunek pomiędzy wierzycielem a dłużnikiem kształtuje się bądź jak między równorzędnymi partnerami, bądź też wskutek urzeczywistnienia nakazu lub zakazu organów władzy lub administracji państwowej.

z uzasadnienia orzeczenia SN z 2 kwietnia 1965 r., I CR 564/64, OSNCP 1966/2, poz. 21; OSPiKA 1966/6, poz. 129 z głosem E. Wengerka; PiZS 1965/11, s. 317

Składki i świadczenia członków spółki wodnej stanowią należność cywilnoprawną, a funkcja ich ściągania nie ma charakteru publicznoprawnego.

postanowienie SN z 31 sierpnia 1965 r., II CZ 60/65, OSNCP 1966/7-8, poz. 118; NP 1967/5, s. 627 z omówieniem E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*

Stosunkiem cywilnoprawnym jest taki stosunek, w którym podmioty prawa cywilnego mają uprawnienia i obowiązki wynikające z dyspozycji określonej normy prawnej.

z uzasadnienia uchwały składu 7 sędziów SN – zasady prawnej – z 30 grudnia 1968 r., III CZP 103/68, OSNCP 1969/5, poz. 85; OSPiKA 1969/7–8, poz. 157; OSNPG 1969/4, poz. 18; OSPiKA 1970/1, poz. 2 z głosem J. Gwiazdomorskiego; PiP 1970/5, s. 772 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*; NP 1970/5, s. 715 i NP 1971/5, s. 745 z omówieniem E. Wengerka i J. Sobkowskiego, *Przegląd orzecznictwa*

Z tytułu zatrudnienia więźnia w ramach wykonywania kary pozbawienia wolności nie powstaje żaden stosunek cywilnoprawny między więźniem a zakładem karnym. Stosunek taki ma charakter administracyjny.

postanowienie SN z 12 listopada 1971 r., II CR 476/71, niepubl.

Stosunek prawno-podatkowy między Państwem a osobą opodatkowaną nie należy do sfery prawa cywilnego, a uprawnienia i obowiązki stron określone przepisami prawa podatkowego nie mają charakteru cywilno-prawnego.

z uzasadnienia uchwały SN z 25 września 1974 r., III PZP 34/74, OSNCP 1975/5, poz. 81; PiZS 1976/1, s. 54

Umowa o przekazanie gospodarstwa rolnego następcy, sporządzona przez naczelnika gminy w trybie określonym w art. 52 ust. 1 ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin (Dz.U. Nr 32, poz. 140), nie jest czynnością administracyjną, lecz czynnością o charakterze cywilnoprawnym i podlega przepisom kodeksu cywilnego.

wyrok SN z 19 marca 1982 r., III CRN 35/82, niepubl.

Prawo ubezpieczeń społecznych nie ma charakteru prawa cywilnego ani prawa pracy. Z tego względu stosunek prawny z zakresu ubezpieczeń społecznych nie ma charakteru cywilnoprawnego. Mogące z niego wypływać świadczenia też nie mają charakteru cywilnoprawnego.

z uzasadnienia uchwały składu 7 sędziów SN z 26 marca 1982 r., III CZP 61/80, OSNCP 1982/11–12, poz. 161; PUG 1982/10–11, poz. 236; NP 1984/2, s. 120 z głosem J. Ławrynowicza; Probl.Praw. 1983/10, s. 44 z omówieniem E. Wiśniewskiej, *Przegląd orzecznictwa*; NP 1983/9–10, s. 133 z omówieniem J. Ławrynowicza, *Przegląd orzecznictwa*

Spór o istnienie lub nieistnienie zobowiązania podatkowego i obowiązku podatkowego nie jest sporem cywilnoprawnym. W sporze takim nie występują równorzędne podmioty, a zobowiązanie podatkowe nie jest zobowiązaniem cywilnoprawnym, skoro podatek jest przymusowym świadczeniem pieniężnym, bezzwrotnym i nieodpłatnym, pobieranym na pokrycie wydatków państwa. W postępowaniu podatkowym państwo nie występuje jako równorzędny partner podatnika czy też płatnika, lecz jako organ władczy.

z uzasadnienia uchwały SN z 12 czerwca 1991 r., III CZP 46/91, OSNCP 1992/3, poz. 38; PUG 1992/2–3, poz. 1; BSN 1991/6, s. 13; OSwSG 1995/4, poz. 64; PS 1992/7–8, s. 124 z głosem M. Aleksandrowicza i J. Kraussa; PS 1993/4, s. 80 z omówieniem J. Gudowskiego, *Przegląd orzecznictwa*

Świadczenia z ubezpieczeń społecznych nie są świadczeniami cywilnoprawnymi. Wprawdzie art. 1 k.p.c. kwalifikuje sprawy z ubezpieczeń społecznych do spraw cywilnych, jednakże unormowanie to przesądza jedynie o stosowaniu w czasie sporów wynikłych na tle tych roszczeń przepisów zawartych w kodeksie postępowania cywilnego, a więc reguluje zasady i tryb postępowania przed sądami w tych sprawach, natomiast nie ma znaczenia dla oceny charakteru świadczeń z ubezpieczeń społecznych.

z uzasadnienia uchwały SN z 4 września 1992 r., II UZP 17/92, OSNCP 1993/6, poz. 91; OSP 1993/9, poz. 173 z głosem A. Szpunara; BSN 1992/12, poz. 17

Stosunek łączący kandydata na członka rolniczej spółdzielni produkcyjnej z tą spółdzielnią, w zakresie świadczenia pracy, ma charakter cywilnoprawny.

uchwała SN z 2 lutego 1993 r., III CZP 164/92, OSNCP 1993/7–8, poz. 127; OSP 1993/11, poz. 212 z głosem M. Gersdorf; BSN 1993/2, s. 10; OSP 1994/1, poz. 4 z głosem J. Iwulskiego

Koncesja ma charakter publicznoprawnego uprawnienia podmiotowego i z tej przyczyny co do zasady wyłączona jest z obrotu cywilnoprawnego.

wyrok SN z 8 maja 1998 r., III RN 34/98, OSNAPIUS 1999/5, poz. 157; OSP 1999/7–8, poz. 132 z głosem J. Borkowskiego

Cywilnym prawem materialnym są przepisy regulujące stosunki cywilnoprawne między określonymi podmiotami. Są nimi przepisy przewidujące także normy zachowania się, które w zakresie uprawnień i obowiązków równorzędnych partnerów wyznaczają im w stosunkach społecznych określoną pozycję osobistą, rodzinną lub majątkową.

postanowienie SN z 11 lipca 2001 r., V CKN 389/01, niepubl.

Sprawa ma charakter sprawy cywilnej, jeżeli treść łączących strony stosunków prawnych, obejmująca ich wzajemne prawa i obowiązki albo tworząca dany stan prawny, zakłada potrzebę ochrony interesów uczestniczących w nich podmiotów. Sprawa cywilna wymaga przy tym pozostawania dwóch lub więcej podmiotów w stosunku prawnym, regulowanym przepisami kodeksu cywilnego i innymi ustawami, którego podmioty – w wypadku sporu – występują jako równorzędni partnerzy. Jeżeli natomiast jeden z nich uzyskuje pozycję podmiotu działającego z mocy swej władzy zwierzchniej, to stosunek taki nie jest stosunkiem cywilnoprawnym.

postanowienie SN z 14 września 2004 r., III CK 566/03, niepubl.

Stosunek pomiędzy Skarbem Państwa a samodzielnym publicznym zakładem opieki zdrowotnej, który na podstawie umowy otrzymał środki na realizację programu zdrowotnego, ma charakter cywilnoprawny.

postanowienie SN z 25 czerwca 2010 r., I CSK 490/09, niepubl.

Czynność nadzorczą z art. 39 ust. 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz.U. z 1996 r. Nr 1, poz. 2 ze zm.) nie może być kwalifikowana jako czynność wywołująca skutki cywilnoprawne.

wyrok SN z 19 stycznia 2012 r., IV CSK 217/11, M.Pr.Bank. 2012/11, s. 38; M.Pr.Bank. 2012/11, s. 46 z głosem W. Srokosza; M.Pr.Bank. 2013/2, s. 80 z omówieniem M. Bączyka, *Przegląd Orzecznictwa*

Tom zawiera orzecznictwo Sądu Najwyższego z lat 1918–2018 oraz piśmiennictwo z lat 1842–2018, dotyczące przepisów księgi pierwszej Kodeksu cywilnego lub zachowujące ścisły związek z jego przepisami.

Publikacja stanowi część bogatych zbiorów bibliograficznych autora, obejmujących prawie 100 000 pozycji. Całość (4 tomy) obejmie ok. 12 000 orzeczeń przypisanych do poszczególnych artykułów Kodeksu oraz tyleż pozycji piśmiennictwa. W zbiorze umieszczono wszystkie orzeczenia opublikowane – ze wskazaniem opracowanych do nich glos, notek, omówień lub komentarzy – a niepublikowane tylko te, które autor uznał za ważne, istotne lub z innych powodów warte upowszechnienia.

Czytelnik zmagający się z jakimś problemem prawnym lub odczuwający niedostatek wiedzy może sięgnąć do wykazów orzecznictwa i piśmiennictwa umieszczonych pod określonym artykułem Kodeksu cywilnego i znajdzie tam łatwo wszystkie orzeczenia dotyczące tego artykułu lub kwestii prawnej w tym artykule unormowanej. Znaczenie poszczególnych orzeczeń zostało zaznaczone przez autora stosownymi piktogramami.

Dzieło – stanowiące owoc ponad 40-letniej bibliograficznej działalności autora – zostało sporządzone z nadzwyczajną, niespotykaną już dzisiaj skrupulatnością i rzetelnością. Jest także zapowiedzią wydania podobnych publikacji dotyczących Kodeksu postępowania cywilnego oraz Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

Jacek Gudowski – sędzia Sądu Najwyższego od 28 lat orzekający w Izbie Cywilnej; do 2015 r. członek Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego; autor wielu cenionych na rynku publikacji z dziedziny prawa cywilnego oraz ustroju sądów – komentarzy, opracowań systemowych, artykułów i przeglądów orzecznictwa. Zgromadził bogaty zbiór zapisów bibliograficznych dotyczących prawa cywilnego, obejmujących XIX, XX i XXI wiek. W 2017 r. udzielił Krzysztofowi Sobczakowi obszernego wywiadu, który ukazał się w książce „Państwo prawa to niezależne sądy” (Warszawa 2018).

9788381247962 W01P01

ISBN 978-83-8124-796-2

9 788381 247962

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01
ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUPER.PL
WWW.PROFINFO.PL